

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN HUY GIẢNG

TÌM HIỂU MỘT SỐ TRUYỆN
TRONG “*TRUYỀN KÌ MẠN LỤC*” (NGUYỄN DŨ)
CÓ CÙNG MÔ TÍP VỚI “*TIỄN ĐĂNG TÂN THOẠI*” (CÙ HỰU)

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN HUY GIẢNG

TÌM HIỂU MỘT SỐ TRUYỆN
TRONG “*TRUYỀN KÌ MẠN LỤC*” (NGUYỄN DŨ)
CÓ CÙNG MÔ TÍP VỚI “*TIỄN ĐĂNG TÂN THOẠI*” (CÙ HỰU)

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Vũ Thanh

Thái Nguyên – 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Huy Giảng

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Báo chí – Truyền thông và Văn học Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn PGS. TS. Vũ Thanh đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Huy Giảng

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
2.1. Lịch sử nghiên cứu mối quan hệ giữa “Truyện kì mạn lục” và “Tiển đăng tân thoại”.....	2
2.1.1. Giai đoạn trước thế kỷ XX.....	3
2.1.2. Giai đoạn từ thế kỷ XX đến nay.....	4
2.2. Nghiên cứu truyện truyền kì dưới góc độ mô típ và việc tìm hiểu những truyện có chung mô típ trong “Truyện kì mạn lục” và “Tiển đăng tân thoại”	7
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	9
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	10
4.1. Đối tượng nghiên cứu.....	10
4.2. Phạm vi nghiên cứu.....	10
4.2.1. Phạm vi tư liệu.....	10
4.2.2. Phạm vi nội dung.....	11
5. Phương pháp nghiên cứu.....	11
6. Đóng góp của luận văn.....	12
7. Cấu trúc của luận văn.....	12
NỘI DUNG.....	13
CHƯƠNG 1: “TIỂN ĐĂNG TÂN THOẠI”, “TRUYỆN KÌ MẠN LỤC” VÀ VIỆC NGHIÊN CỨU TRUYỆN TRUYỀN KÌ TỪ MÔ TÍP TRUYỆN.....	13
1.1. “Tiển đăng tân thoại” và thể loại truyện kì Trung Quốc.....	13
1.1.1. Thể loại truyện kì trong văn xuôi trung đại Trung Quốc.....	13
1.1.1.1. Khái niệm truyện kì.....	13
1.1.1.2. Thể loại truyện kì trong văn xuôi trung đại Trung Quốc.....	14
1.1.2. “Tiển đăng tân thoại” của Cù Hựu.....	16
1.1.2.1. Tác giả Cù Hựu.....	16
1.1.2.2. Tác phẩm “Tiển đăng tân thoại”.....	17

1.2. “Truyện kì mạn lục” và thể loại truyện kì Việt Nam.....	18
1.2.1. Thể loại truyện kì trong văn xuôi trung đại Việt Nam.....	18
1.2.2. “Truyện kì mạn lục” của Nguyễn Dữ.....	20
1.2.2.1. Tác giả Nguyễn Dữ.....	20
1.2.2.2. Tác phẩm “Truyện kì mạn lục”.....	22
1.3. Khái niệm mô típ, các yếu tố hình thành mô típ trong thể loại truyện kì.	23
1.3.1. Khái niệm mô típ.....	23
1.3.2. Các yếu tố hình thành mô típ trong thể loại truyện kì ở Việt Nam.....	25
1.4. Mối quan hệ giữa “Tiển đăng tân thoại” và “Truyện kì mạn lục” và việc nghiên cứu truyện truyền kì từ mô típ truyện.....	27
1.4.1. Mối quan hệ giữa “Tiển đăng tân thoại” và “Truyện kì mạn lục”	27
1.4.2. Nghiên cứu truyện truyền kì từ mô típ truyện.....	28
Tiểu kết Chương 1.....	29
CHƯƠNG 2: MÔ TÍP “TÌNH YÊU VÀ HÔN NHÂN KÌ DỊ” TRONG “TIỂN ĐĂNG TÂN THOẠI” VÀ “TRUYỆN KÌ MẠN LỤC”	31
2.1. Khảo sát mô típ “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong hai tác phẩm.....	31
2.2. Mô típ “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong “Tiển đăng tân thoại”.....	34
2.3. Mô típ “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong “Truyện kì mạn lục”	40
2.4. Đối sánh mô típ “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong hai tập truyện...	46
2.5. Vai trò của mô típ “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong “Truyện kì mạn lục”	50
2.5.1. Trong việc xây dựng đề tài, chủ đề, tạo dựng tính dân tộc.....	50
2.5.2. Trong việc xây dựng cốt truyện, tình tiết nghệ thuật.....	57
2.5.3. Trong việc xây dựng không gian, thời gian nghệ thuật	59
2.5.4. Trong việc xây dựng nhân vật.....	62
Tiểu kết Chương 2.....	64
CHƯƠNG 3: MÔ TÍP “NGƯỜI LẠC VÀO THẾ GIỚI KHÁC” TRONG “TIỂN ĐĂNG TÂN THOẠI” VÀ “TRUYỆN KÌ MẠN LỤC”	66
3.1. Khảo sát mô típ “Người lạc vào thế giới khác” trong hai tác phẩm...	66

3.2. <i>Mô típ “Người lạc vào thế giới khác” trong “Tiễn đấng tân thoại”...</i>	70
3.2.1. Người lên thiên đình.....	70
3.2.2. Người lên cõi tiên.....	71
3.2.3. Người xuống thủy phủ	72
3.2.4. Người xuống âm phủ.....	73
3.3. <i>Mô típ “Người lạc vào thế giới khác” trong “Truyện kì mạn lục”</i>	76
3.3.1. Người lên thiên đình.....	76
3.3.2. Người lên cõi tiên.....	78
3.3.3. Người xuống thủy phủ	79
3.3.4. Người xuống âm phủ.....	82
3.4. <i>Đôi sánh mô típ “Người lạc vào thế giới khác” trong hai tập truyện.</i>	85
3.5. <i>Vai trò của mô típ “Người lạc vào thế giới khác” trong “Truyện kì mạn lục”</i>	89
3.5.1. Trong việc xây dựng đề tài, chủ đề, tạo dựng tính dân tộc.....	89
3.5.2. Trong việc xây dựng cốt truyện, tình tiết nghệ thuật.....	92
3.5.3. Trong việc xây dựng không gian, thời gian nghệ thuật	95
3.5.4. Trong việc xây dựng nhân vật.....	96
3.6. <i>Sự kết hợp giữa các mô típ: “Người lạc vào thế giới khác” với “Tình yêu và hôn nhân kì dị” trong “Truyện kì mạn lục”</i>	99
<i>Tiểu kết Chương 3.....</i>	100
KẾT LUẬN	102

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Mỗi quốc gia trên thế giới dù lớn hay nhỏ, dù có lịch sử mấy ngàn năm hay mới chỉ hình thành một vài chục năm đều có nền văn học của riêng mình. Tuy nhiên nó không tồn tại biệt lập mà hình thành và phát triển trong sự tương tác với các loại hình nghệ thuật, tư duy, các nền văn học khác trên thế giới. Giữa chúng luôn có sự tiếp xúc, giao thoa, ảnh hưởng, thậm chí xung đột lẫn nhau... Nghiên cứu và giải thích những mối quan hệ đó chính là nhiệm vụ của văn học so sánh. Daniel-Henri Pageaux đã nêu định nghĩa về văn học so sánh theo quan điểm của mình: *“Văn học so sánh là chuyên ngành nghiên cứu những mối quan hệ tương đồng, quan hệ họ hàng hay ảnh hưởng giữa văn học với các lĩnh vực nghệ thuật hay các lĩnh vực tư duy khác, giữa các sự kiện hay văn bản văn học, những mối quan hệ này có thể gần hay xa, trong không gian hay trong thời gian, miễn là chúng thuộc nhiều ngôn ngữ khác nhau, hoặc nhiều văn hoá khác nhau, cho dù có chung một truyền thống”* [32, 12].

Ở các nước có nền văn học phát triển như Pháp, Đức... văn học so sánh đã sớm tham gia vào đời sống văn học cả về lí thuyết và thực nghiệm. Ở Việt Nam, lí thuyết về văn học so sánh còn rất mới mẻ cho đến những năm gần đây. Các nhà nghiên cứu nhờ đó đã có cái nhìn tổng thể hơn, những đánh giá chính xác hơn, những lí giải thuyết phục hơn về nền văn học nước nhà.

1.2. Về mối liên hệ giữa *“Truyện kì mạn lục”* của Nguyễn Dữ và *“Tiển đăng tân thoại”* của Cù Hựu, có rất nhiều ý kiến trái chiều. Có ý kiến cho rằng Nguyễn Dữ đã “mô phỏng”, “bắt chước” Cù Hựu, tiêu biểu là Hà Thiện Hán. Trong Tựa *“Truyện kì mạn lục”* (viết năm 1547), Hà Thiện Hán khẳng định: *“Xem văn từ của sách thấy không ra ngoài phen dậu của Cù Tông Cát”* (*Quan kì văn từ bất xuất Tông Cát phiên li chi ngoại cảm*). Lại có nhiều ý kiến đề cao tài năng của Nguyễn Dữ, gọi ông là *“bậc trứ danh trong lĩnh vực xây dựng tiểu thuyết”*. Trần Ích Nguyên, nhà nghiên cứu Đài Loan đánh

giá: “*Tân thoại* kế thừa cơ sở chí quái truyện kì đời trước, chọn lấy những tư liệu có sẵn trong thơ văn bút ký, *Mạn lục* ngoài việc mô phỏng phần dinh dưỡng mà *Tân thoại* hấp thụ, còn viết lại thần thoại chí quái của đất nước Việt Nam” [30]. Như vậy, phải đánh giá như thế nào mới là công bằng với Nguyễn Dữ và “*Truyện kì mạn lục*” ?

1.3. Thể loại truyện kì Việt Nam, tác giả Nguyễn Dữ, tập “*Truyện kì mạn lục*” đều là những đơn vị kiến thức quan trọng được dạy học và nghiên cứu ở cấp phổ thông và nhiều trường đại học. Để hiểu đầy đủ và sâu sắc các đơn vị kiến thức này, với cả người học và người dạy, cho đến nay vẫn còn là một vấn đề khó khăn.

Vì những lí do trên, chúng tôi chọn đề tài ***Tìm hiểu một số truyện trong “Truyện kì mạn lục” (Nguyễn Dữ) có cùng mô típ với “Tiển đăng tân thoại” (Cù Hựu)***, hy vọng có thể góp phần nhỏ bé của mình vào việc lí giải về mối liên hệ giữa hai tác phẩm, đánh giá những tiếp thụ và đổi mới của Nguyễn Dữ trong “*Truyện kì mạn lục*”, tháo gỡ phần nào những khó khăn đối với bạn đọc.

2. Lịch sử vấn đề

Tác phẩm “*Truyện kì mạn lục*” của Nguyễn Dữ là một trong những đỉnh cao của văn học Việt Nam trung đại, ngày càng chiếm được nhiều tình cảm của bạn đọc. Từ khi ra đời đến nay, nó đã từng làm hao tổn tâm trí và giấy mực của nhiều thế hệ. Từ các bậc túc Nho thời xưa cho đến các nhà nghiên cứu văn học thời hiện đại đều đánh giá cao và coi tác phẩm là một biểu hiện vinh dự cho nền văn học nước nhà.

2.1. Lịch sử nghiên cứu mối quan hệ giữa “Truyện kì mạn lục” và “Tiển đăng tân thoại”

Không thể phủ nhận viết “*Truyện kì mạn lục*”, Nguyễn Dữ không chịu sự ảnh hưởng từ tác giả Cù Hựu, nhưng trong mỗi câu chuyện của mình Nguyễn Dữ đều có sự sáng tạo riêng. Dù vậy, do đặc điểm tương đồng của hai

tác phẩm, khi nghiên cứu “*Truyện kì mạn lục*” của Nguyễn Dữ, các nhà nghiên cứu luôn đặt trong mối quan hệ so sánh với “*Tiền đăng tân thoại*” của Cù Hựu. Trong phần này, chúng tôi chỉ xin dẫn ra một số công trình nghiên cứu và những bài viết mang tính định hướng chung cho việc nghiên cứu tìm hiểu liên quan đến đề tài.

2.1.1. Giai đoạn trước thế kỷ XX

Hà Thiện Hán thế kỷ XVI là người có những đánh giá sớm nhất về tác phẩm “*Truyện kì mạn lục*”. Trong lời đề tựa viết năm Vĩnh Định sơ niên 1547, Hà Thiện Hán không chỉ nhận định tập truyện là trứ tác của Nguyễn Dữ mà còn khẳng định văn từ của Nguyễn Dữ không vượt ra ngoài “phên giậu” của Tông Cát (Cù Hựu).

Các học giả thế kỉ XVIII-XIX: Vũ Khâm Lân (1802-?) đánh giá “*Truyện kì mạn lục*” là “thiên cổ kì bút” (*Bạch Vân am cư sĩ phả kí*). Lê Quý Đôn (1726-1784) trong *Kiến văn tiểu lục* khi xem xét tổng thể tác phẩm cũng đã có những nhận định tác phẩm chủ yếu mô phỏng theo “*Tiền đăng tân thoại*” của Cù Hựu nhưng cũng đã nhấn mạnh đến văn phong ngôn từ thanh tao tốt đẹp của tác phẩm. Phan Huy Chú (1782-1840) xem “*Truyện kì mạn lục*” “là áng văn hay của bậc đại gia”. Trong “*Văn tịch chí*”, sách *Lịch triều hiến chương loại chí* của mình, ông cũng khẳng định “*Truyện kì mạn lục*” do đặt sĩ Nguyễn Dữ soạn, gồm bốn quyển về cơ bản có bắt chước theo “*Tiền đăng tân thoại*” của nhà nho đời Nguyên.

Như vậy, các tác giả trên một mặt khẳng định Nguyễn Dữ “mô phỏng”, “bắt chước” “*Tiền đăng tân thoại*” nhưng đồng thời mặt khác cũng đã chú ý, khẳng định thành công của Nguyễn Dữ về mặt nghệ thuật như: văn phong, ngôn từ, tuy nhiên lại chưa chú ý đến giá trị đích thực của tác phẩm ở phương diện nội dung.

Với việc nhìn nhận, đánh giá Nguyễn Dữ “mô phỏng”, “bắt chước” “*Tiền đăng tân thoại*” của các học giả trên, chúng tôi thiết nghĩ cần phải có